RESEARCH ARTICLE

Türkiye'deki A grubu hayvanat bahçeleri ve akvaryumların durumu

Ahmet Selçuk Özen*

Dumlupınar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü,
Evliya Çelebi Kampüsü, Kütahya, Türkiye
Geliş: 01.03.2016, Kabul: 13.04.2016

*aselcuk.ozen@dpu.edu.tr

Status of the A class certified zoos and aquariums in Turkey

Eurasian J Vet Sci, 2016, 32, 3, 149-155
DOI: 10.15312/EurasianJVetSci.2016318392

Öz

Amaç: Bu çalışmanın amacı veteriner hekimlik, zooloji ve zootekni bilimlerinde önemli bir rolü olan Türkiye'deki A grubu Hayvanat Bahçeleri ve Akvaryumların durumunu ortaya koymaktır. Ayrıca, çağdaş bir kuruluş olabilmelerini sağlamak için gerekli öneriler sunulmaktadır.

Gereç ve Yöntem: Bu çalışmada, Türkiye'de 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunun 22. maddesine dayanılarak hazırlanıp, 11.08.2007 tarih ve 26610 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Hayvanat Bahçelerinin Kuruluşu ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğe göre kurulan, A grubu ruhsata sahip olan Hayvanat Bahçeleri ve Akvaryumların durumları, yapılan gözlem ve görüşmelerin yanı sıra sınırlı sayıda ki literatür ile internet kayıtlarından tespit edildi.

Bulgular: Türkiye'de 06.08.2014 tarihine kadar A grubu ruhsata sahip toplam 11adet Hayvanat Bahçesi ve Akvaryumun kurulduğu tespit edildi. Marmara bölgesinde dört, İç Anadolu'da üç, Akdeniz'de iki, Ege ve Güney Doğu Anadolu'da birer Hayvanat Bahçesi ve Akvaryum açıldığı belirlendi.

Öneri: Türkiye'deki Hayvanat bahçelerinin türlerin korunmasında önemli bir görevi yerine getirebilecek konumda bulunduğu düşünülebilir. Ancak, Çağdaş Hayvanat Bahçelerine dönüşüm süreçleri hızlandırılabilir.

Anahtar kelimeler: Hayvanat bahçesi, akvaryum, A grubu, Türkiye.

Abstract

Aim: The aim of this study is to determine the statues of A class certified Zoos and Aquariums in Turkey, which are playing important role in veterinary, zoology and zootechnics sciences. In addition, to suggestions to establish a contemporary institution

Materials and Methods: In this study, the status of A class certified Zoos and Aquariums, established according to operational procedures and principles of the "Animal protection Law Article 22 with regulation number 5199 act" dated August 11, 2007 and published in Official Gazette with number 26610 in Turkey, were detected by observations, interviews, small number of literature and internet records.

Results: It was detected that eleven Zoos and Aquariums with A class certifications were established until the date of August 6, 2014 in Turkey. The number of Zoos and Aquariums were established as four in Marmara region, three in Central Anatolia region, two in White Sea region and one each in Aegean and Southern East region of Turkey.

Conclusion: It can be thought that Zoos in Turkey may have important roles in the protection of species. However, the duration time should be accelerated the transformation to contemporary Zoos

Keywords: Zoo, aquarium, A class, Turkey

Giriş

İlk hayvanat bahçelerinin M.Ö. 1500'den itibaren Mısır ve Çin saraylarında ve ortaçağda Avrupa'da Kral I. Henry'nin Woodstock'taki malikânesinin bahçesinde kurulduğu kaydedilmiştir. Osmanlı döneminde ise Ayasofya'nın çevresinde ve sarayların bahçelerinde adına Arslanhane (menageria) denilen yabancı hayvan terbiyehaneleri kurulmuştur. Bu tip hayvanat bahçeleri, hükümdarların şahsına ait olup halka açık değildir. Sultan Abdülhamid'in (1880), Yıldız sarayının bahçesinde 7 bin civarında bir kuş koleksiyonunun olduğu ve diğer hayvan türleri için de özel barınaklar tesis ettirdiği ifade edilmektedir (Günergün 2006).

Dünyada 1907 yılına kadar Hayvanat Bahçeleri geleneksel statüsünü korumuştur. Bu tip Hayvanat Bahçelerinin amacı egzotik türleri sergilemek ve hükümdarların gücünü göstermektir. Bu tip kuruluşlarda hayvanlar, demir parmaklı kafes veya barınaklarda hapsedilmekte ve halka hizmet vermemektedir. Modern Hayvanat Bahçelerine geçiş dönemi, Almanya'da Hagenbeck'in 1907 yılında Tier Park'ta kurduğu Hayvanat Bahçesiyle başlamıştır. Modern Hayvanat Bahçelerinin amacı ise bilgi paylaşımını sağlamak, araştırmaları düzenlemek ve desteklemek ve insan için regitatif değerler sunmaktır. Bu tip kuruluşlarda, egzotik türlerin yanı sıra farklı böcek ve yarasalar türlerine de yer verilmektedir. Hayvanlar daha özgür olup etrafı hendeklerle çevrelenmiş açık alanlarda yaşamalıdır.

Modern Hayvanat Bahçeleri ise 1976 yılından sonra Çağdaş Hayvanat Bahçeleri ve Biyoparklara geçiş yapmıştır. Bu geçiş ise ABD'de Woodland Park Hayvanat Bahçesi sağlamıştır. Bu tip kuruluşların amacı deneme, öğrenme, araştırma, regreasyon ve türlerin korunmasıdır. Çağdaş Hayvanat Bahçelerinde tür çeşitliliği ön plandadır. Habitat ve hayvan ilişkilerini gösteren temalar, üç boyutlu simulasyon teknikleri yer almaktadır. Ayrıca, insan hayvan ilişkilerini gösteren tasarımlara da yer verilmektedir. Bu tip Hayvanat bahçelerinin bir diğer amacı da doğa tarihi, botanik bahçesi, akvaryum ile bilim, etnoloji ve antropoloji müzelerini tek bir merkezde toplamak ve daha etkin bir statüye gelebilmektir (Özsüle 2002).

Türkiye'de 1940 yılına kadar halkın hizmetine sunulana herhangi bir Hayvanat Bahçesinin varlığı tespit edilememiştir. İstanbul'da, 1880-1892 yılları arasında halka açık olarak hizmet veren bir hayvanat bahçesinin kurulmasına teşebbüs edilmiş, ancak başarısız olmuştur (Günergün 2006). Türkiye'de halka açık olarak ilk kez Ankara Hayvanat Bahçesi kurulmuştur (Kumerleove 1955).

Yaklaşık 73 yıl hizmet verdikten sonra 23 Ağustos 2013 tarihinde kapatılmıştır. Türkiye'de Hayvanat Bahçelerinin durumu ile ilgili yapılan ilk çalışma 46 yıl öncesine aittir (Kumerleove 1969). Bu çalışmanın dışında, konu ile ilgili olarak bugüne kadar Türkiye genelini kapsayan herhangi bir çalış-

manın varlığı tespit edilememiştir. Hayvanat bahçeleri ve akvaryumlar, küresel ölçekte zoolojik çeşitliliğin korunmasında ve sürdürülebilmesinde, dolayısıyla da ülke ekonomilerine olan katkıları bakımından önemli rollere sahiptir. Bu nedenle insanlığa daha iyi hizmetler sunabilmek amacıyla bir araya gelerek Dünya Hayvanat Bahçeleri ve Akvaryumlar Birliği (WAZA), Hayvanat Bahçesi ve Akvaryumlar Birliği (AZA), Avrupa Hayvanat Bahçesi ve Akvaryumlar Birliği (EAZA) ve Latinamerika Hayvanat Bahçesi ve Akvaryum Parkları Birliği (ALPZA) gibi küresel birlikler oluşturmaktadırlar. Örneğin WAZA'ne üye olan kuruluşları, yılda 700 milyon kişi ziyaret etmekte ve yıllık bütçe 850 bin İsviçre frangıdır (Anonim 2016a, Anonim 2016b). Hayvanat Bahçesi ve akvaryumların esas görevleri, nesli tehlike altında bulunan hayvan türlerini korumak, yetiştirmek ve doğaya kazandırmaktır.

Bu çalışmanın öncelikli amacı bugüne kadar haklarında herhangi bir bilimsel çalışma yapılmamış ve veteriner hekimlik, zooloji ve zootekni bilimlerinde teorik ve uygulamalar bakımından önemli rolü olan, Türkiye'deki A grubu Hayvanat Bahçeleri ve Akvaryumların durumunu, bazı değişkenler çerçevesince ele alarak ortaya koymaktır. Ayrıca, çağdaş bir kuruluş olabilmelerini sağlamak için gerekli öneriler sunulmaktadır.

Gereç ve Yöntem

Bu çalışmada, Türkiye'de 5199 sayılı "Hayvanları Koruma Kanunun" 22. maddesine dayanılarak hazırlanıp, 11.08.2007 tarih ve 26610 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Hayvanat Bahçelerinin Kuruluşu ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğe göre kurulan, A grubu ruhsata sahip olan Hayvanat Bahçeleri ve Akvaryumların durumları, yapılan gözlem ve görüşmelerin yanı sıra sınırlı sayıda literatür ile internet kayıtlarından tespit edildi (Anonim 2016c). Hayvanat Bahçeleri ve Akvaryumların, yerleşim alanı veya hacim ölçülerinin büyüklüğü, kuruluş tarihleri, barındırdıkları hayvan türleri ve birey sayıları, faaliyetleri, ziyaretçi sayıları ve küresel ölçekteki herhangi bir birliğe üye olup olmadıkları gibi bazı değişkenler göz önüne alınarak durumları tespit edildi. Veriler, yapılan gözlem ve görüşmelerin yanı sıra, sınırlı sayıda literatür ve internet kayıtlarından elde edildi. Kuruluşların çalışma içerisindeki sıralanmaları da durum tespitlerinde kullanılan değişkenlere göre yapıldı. Ayrıca, bölge ve il düzeyindeki lokaliteleri, harita üzerinde işaretlenerek gösterildi.

Bulgular

İlgili yönetmeliğe göre A grubu ruhsata sahip olabilmek için bir Hayvanat bahçesi ve akvaryumun, şu şartları yerine getirmesi gerekmektedir. "En az 70 hayvan türü barındırmalıdır. Sorumlu bir yönetici (hayvanat bahçesi ve akvaryumun sahibi olamaz) ile en az bir veteriner istihdam etmeli ve bunlar başka bir iş yerinde çalışmamalıdır. Kuruluşun etrafı, en az 2

m yüksekliğinde duvar ile bunun üzerinde 1 m yüksekliğinde tel örgüye çevrelenmelidir. Hayvan sağlığı hizmet binası bulundurulmalıdır” (Anonim 2016d). Türkiye’de, 06.08.2014 tarihine kadar A grubu ruhsata sahip toplam 11adet Hayvanat Bahçesi ve Akvaryumun kurulduğu tespit edildi (Anonim 2016c). Marmara bölgesinde 4, İç Anadolu’da 3, Akdeniz’de 2, Ege ve Güney Doğu Anadolu’da 1’er Hayvanat Bahçesi ve Akvaryum açıldığı belirlendi. Karadeniz Bölgesi ile Doğu Anadolu Bölgesinde ise hiç açılmadığı belirlendi.

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Doğal Hayatı Koruma ve Hayvanat Bahçesi

Yerleştiği alan bakımından Türkiye’de ve Ortadoğu’da birinci, Avrupa’da ikinci ve dünyada ise dördüncü büyük Hayvanat Bahçesi olarak ifade edilmektedir (Anonim 2016d). Türkiye’de Doğal hayatı koruma ile Hayvanat bahçesi kavramlarını birleştiren tek kuruluş olması bakımından önemli bir role sahiptir. Gaziantep Büyükşehir Belediyesine aittir ve 05.05.2008 tarihinde A grubu ruhsatı elde eden ilk kuruluştur (Anonim 2016c). Doğal Hayatı Koruma ve Hayvanat Bahçesi, Burç ormanları içerisinde 1000 dönümlük bir alanda, 1998-2002 yılları arasında kurulmuştur. İdari bina, kafeterya, maymun evi, deve ve lama evi, at evi, kanguru evi, deve kuşu evi, kuş evleri, sürüngen evi, yırtıcılar evi ile akvaryum bölümlerine sahiptir.

Sürüngen evi, yırtıcılar kış evi ve tropikal kuşlar evi, farklı metotlarla ısıtılmaktadır. Yapılan görüşmelerde, çift tırnaklı türler için 150 dönümlük bir alana safari park tesis edileceği ifade edilmiştir. Burada barınan türlerin biyotop ortamlarında özgürce gezebileceği belirtilmiştir. Ayrıca, Çocuk hayvanat bahçesi de bulunmaktadır. Hayvanat Bahçesinde toplam 300 hayvan türüne bağlı 7 bin civarında bireyin barındığı kaydedilmiştir (Anonim 2016e). Yönetim tarafından belli dönemlerde, halka açık seminer faaliyetleri yerine getirilmekte ve önemli çevre günlerinin kutlamaları yapılmaktadır.

Gaziantep Hayvanat Bahçesi, Türkiye Hayvanat Bahçeleri Birliği’nin kurulmasına öncülük eden kuruluşlardandır. Bu amaçla birlik kurma çalışmalarının dördüncü oturumuna, 2-3 Nisan 2012 tarihinde ev sahipliği yapmıştır (Anonim 2016f). Ankara Büyükşehir Belediyesi Hayvanat Bahçesinin 2013 yılında kapatılması sebebiyle bazı türlere de ev sahipliği yapmaktadır (Anonim 2016g). Hayvanat Bahçesinin çok geniş olması sebebiyle yapılan ziyaretin 7 saat sürdüğü tespit edilmiştir. Yılda 2.75 milyon kişinin ziyaret ettiği ifade edilmektedir (Anonim 2016g). TÜBİTAK tarafından iş sağlığı, personel ve çevre yönetimi kalite belgelerinin yanı sıra ISO 9000, ISO 18000 ve ISO 14000 belgeleri verilmiştir. Bu belgeleri alan ilk Hayvanat bahçesidir (Anonim 2016h).

Burç ormanı, 27010 Gaziantep adresinde yer almaktadır. Giriş ücreti öğrenci için 2 TL ve yetişkin 4 TL’dir. Bayanlara 2015 yılında girişlerin ücretsiz olduğu tespit edilmiştir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi Doğal Yaşam Parkı (Sasalı)

Halka açık olarak ilk kurulan Hayvanat Bahçesidir. 1937 yılında Kültür park içerisinde 18 dönümlük bir alanda kurulmuştur. Daha sonra 2008 yılında, Sasalı’da 425 dönümlük bir alana nakledilmiştir. Türkiye’de doğal yaşam parkı statüsü içerisinde kurulan bir hayvanat bahçesidir. İzmir Büyükşehir Belediyesi’ne aittir ve 02.02.2010 tarihinde ruhsatlandırılmıştır (Anonim 2016c). Bu kuruluş, Avrupa’nın en büyük doğal yaşam alanlarından biri olan Kuş Cenneti’nin hemen yanında bulunmaktadır. Kuruluşun görevleri kentleşme sürecinde, toplumun doğa özlemini gidermek, doğal ve korunaklı ortamlar tesis etmek, çevre bilincine ve tehlike altındaki ekolojik değerler üzerine vurgu yapmak ve İzmir halkının doğa ve hayvan sevgisini arttırmaktır. Ayrıca, Türkiye’nin modern yüzünü temsil etmek, eğitim faaliyetleri ile nesilleri tehlikede olan türleri korumak da kuruluşun vizyonunu oluşturmaktadır (Anonim 2016i). Doğal yaşam parkında 130 tür ait 1500 civarında hayvan yaşamaktadır. 2345 m²’lik bir bölümü, hayvan refahı için 260C’de ısıtılmakta ve %70 oranında nemlendirilmektedir. Park içerisinde küçük ve 8450 m² büyük bir gölet ile Çocuk hayvanat bahçesi de bulunmaktadır. Yönetimce, fotoğraf ve resim yarışmaları düzenlenmektedir. Kuruluşa ait "İzmir Doğal Yaşam Parkı" isimli mevsimsel bir dergi yayınlanmaktadır. Doğal yaşam parkı, 03 Nisan 2011 tarihinde, Türkiye’den EAZA’ya ikinci üye olan bir kuruluştur. EAZA’nın 35 ülkeden 300 den fazla üyesi bulunmaktadır. Türkiye’den ise üç üyesi vardır. Küresel ölçekte faaliyet gösteren EAZA’ya üye kuruluşlar, ekosistem, habitat ve türlerin korunmasında aktif rollere sahiptirler. Doğal yaşam parkı 7-8 Ekim 2010 tarihinde, Türkiye Hayvanat Bahçeleri Birliği’nin kurulmasına öncülük etmiş ve bu amaçla ikinci oturuma ev sahipliği yapmıştır (Anonim 2016f). Sasalı, Çiğli, İzmir adresinde yer almaktadır. Parka giriş ücreti öğrenci için 1 TL ve yetişkin için 3TL olup, çarşamba ve cuma günleri topluca yapılan okul ziyaretçileri ile 0-6 yaş çocuklara ücretsizdir.

Boğaziçi Hayvanat Bahçesi ve Botanik Parkı

Türkiye’de özel olarak kurulan ilk hayvanat bahçesi niteliğindedir. İlk olarak Darıca Bayramoğlu Kuş cenneti adı altında 1991 yılında kurulmuş ve 1993 de halka açılmıştır. 80 bin m²’lik bir alana kurulmuş olup genişletme çalışmalarına devam edildiği ifade edilmektedir. Hayvanat Bahçesi ile Botanik Parkını bir arada bulunduran ilk kuruluştur ve 01.01.2011 tarihinde ruhsatlandırılmıştır (Anonim 2016c). Çocuk hayvanat bahçesi ile büyük bir akvaryuma sahiptir. Kuruluşun amacı doğanın ve çevrenin korunması kapsamında nesli tehlike altındaki türleri, habitatlarında korumak, çoğalmalarına yardımcı olmak ve gerektiğinde doğal yaşam alanlarına bırakmak, onlara uygun barınak, bakım, beslenme programlarını sağlamak için gönüllü veya resmi kuruluşlarla bilimsel projeler üretmektir (Anonim 2016i). Faaliyetleri içerisinde yakın ilçe ve illerdeki anaokulu ile ilkokul öğrencilerine, çevre ve doğanın korunması bilincinin artırılmasının

yanı sıra, hayvan ve bitki türlerinin korunması konusunda interaktif sunumlar bulunmaktadır. Kuruluşun içerisinde, eğitim faaliyetlerine ayrılan üç adet salon yer almaktadır. Boğaziçi Hayvanat Bahçesinde 80 türe ait 3600 hayvanın, Botanik Parkında ise 600 tür bitkinin yaşadığı ifade edilmektedir. Yapılan görüşmelerde yıllık ziyaretçi sayısının 600 bin kişi olduğu kaydedilmiştir. Giriş ücreti öğrenci için 15 TL ve yetişkinler için 20 TL'dir. Ailelere %50 indirimli, öğretmen ve 0-4 yaş arası çocuklara ise ücretsiz hizmet vermektedir. Yılın her günü açıktır. Tuzla caddesi, no:15 (297)-41700 Darıca, Kocaeli adresinde bulunmaktadır. Bu kuruluş Türkiye'de, EAZA'ya (11 Ekim 1997 tarihinde) ilk üye olan Hayvanat Bahçesi olması bakımından önem taşımaktadır. EAZA'ya bağlı kuruluşlar, barındırmış oldukları hayvanları doğal ortamlarından değil, takas yoluyla birbirlerinden elde etmektedirler. Boğaziçi Hayvanat Bahçesi, Türkiye Hayvanat Bahçeleri Birliğinin kurulması çalışmalarına katılan önemli bir kuruluştur (Anonim 2016j). Uluslararası Tür Bilgi Sistemi (ISIS), Uluslararası Hayvanat Bahçeleri Eğitimcileri Birliği (IZE) ve Doğal Hayat Koruma Derneği (DHKD)'ne üye olduğu kaydedilmiştir (Anonim 2016k). İnternet ortamında, aylık bir bülten yayınlamaktadır. Avrupa'nın en büyük Şempanze Rehabilitasyon ve Yaşam Merkezi ile karantina istasyonuna sahiptir. Bu özellikleri göz önüne alındığında bu kuruluşun, Çağdaş Hayvanat Bahçeleri ve Biyoparklar statüsünde olduğu ifade edilmektedir.

Bursa Hayvanat Bahçesi

Kültür park içerisinde 1955 yılında kurulmuştur. 1994 ve 1998 yıllarında iki kez gerçekleştirilen dönüşüm çalışmalarından sonra halka hizmet vermeye başlamıştır. Kuruluş 206.600 m²'lik bir alana sahiptir. Bursa Büyükşehir Belediyesi'ne aittir ve 14.05.2008 tarihinde, A grubu ruhsat elde eden ikinci kuruluştur (Anonim 2016c). Hayvanat Bahçesinde 11 adet gölet ve bir de Çocuk hayvanat bahçesi bulunmaktadır. Kuruluşun amacı kentlilik bilincinde hayvan refahını en üst düzeyde tutmak, ziyaretçilerin doğa özlemini karşılamak ve hoş vakit geçirmelerine imkan tanımak, "gör, hisset, koru" temasıyla, doğa ve hayvan sevgisi ile çevre bilincini geliştirmek, bilimsel çalışmalara iştirak ederek canlıların ve dünyanın korunmasına katkı sağlamaktır.

Eğitim faaliyetlerinde, "yaparak ve yaşayarak öğrenme" metodunu benimsemektedir. Bu amaçla 2014 yılında 15000 öğrenciye eğitim verilmiştir. Türkiye'de ilk kez tesis edilen, deniz temalı eğitim merkezinde, "denizin sırları" isimli interaktif eğitim faaliyetlerini sürdürmektedir (Anonim 2016l, Anonim 2016m). Yönetim kadrosu ile birlikte 78 personelin görev yaptığı kaydedilmektedir (Anonim 2016n). Soğanlı mahallesi, Yakın çevre yolu 2. km, Alemdar, Bursa adresinde yer almaktadır. Hayvanat Bahçesinde 108 türe ait 1006 hayvanın barındığı tespit edilmiştir. 2014 yılı ziyaretçi sayısı 625 bin kişidir. Giriş ücreti öğrenci için 2.5 TL ve yetişkin için 3.5 TL'dir. Eğitim ve öğretim döneminde öğretmenleriyle bir-

likte gelen öğrencilerden ücret alınmamaktadır. Bursa Hayvanat Bahçesi 24 Eylül 2011 tarihinde, Türkiye'den EAZA'ya üye olan üçüncü kuruluştur. 2010 yılında Türkiye Hayvanat Bahçeleri Birliğinin kurulması çalışmalarına katılan ve ilk ev sahipliği yapan kuruluş olması bakımından önem taşımaktadır (Anonim 2016f). ISIS'e üyedir. Bu özellikleriyle Çağdaş Hayvanat Bahçeleri ve Biyoparklar statüsünde olduğu ifade edilebilmektedir.

Antalya Büyükşehir Belediyesi Hayvanat Bahçesi ve Doğa Parkı

İlk olarak 1989 yılında, Kepezaltı Piknik ve Regreasyon projesi kapsamında, 400 dönümlük bir alanda kurulmuştur. Antalya Büyükşehir Belediyesi'ne aittir ve 16.03.2009 tarihinde ruhsatlandırılmıştır (Anonim 2016c). Kepezaltı Piknik sahası, Antalya adresinde bulunmaktadır. Hayvanat bahçesinde sürüngen evi, çift tırnaklılar, tek tırnaklılar, yırtıcılar (memeliler), yırtıcı kuşlar, sülünler, tavuklar ve tavşanlar bölümü yer almaktadır. 125 türe bağlı 1025 hayvanın barındığı tespit edilmiştir. Ayrıca, çocuklara özel Mini hayvanat bahçesi de bulunmaktadır. Kuruluşun amacı doğal hayatı korumak, nesilleri tehlike altında olan türlerin çoğalmasını sağlamak, fazla sayıdaki bireyleri doğal yaşam alanlarına bırakmak, halkın çevreye ve hayvanlara karşı duyarlılığını arttırmak için ücretli ve ücretsiz hayvan dağıtımını yapmak, insan ve hayvan arasındaki kültüre katkı sağlamak, egzotik türlerin bakım ve tedavilerini yapmak, hayvan türlerinin tanıtımını yapmak suretiyle hayvan sevgisini geliştirmek bu amaçla eğitim programları düzenlemektedir (Anonim 2016o). 2007 yılında hepsi evcil olan, 378 hayvanın satıldığı ve 16 bin 175 lira gelir elde edildiği ifade edilmektedir (Anonim 2016ö). Hayvanat bahçesinde yaz mevsiminde hayvanlar sulama sistemiyle serinletilmektedirler. Giriş ücreti araçlı olarak 10 TL, öğrenci ücretsiz, yetişkin ise 5 TL'dir. Bu kuruluş Türkiye'de Hayvanat Bahçeleri Birliğinin kurulması çalışmalarına öncülük etmiş ve üçüncü oturumu için 03-04 Şubat 2015 tarihinde ev sahipliği yapmıştır (Anonim 2016f).

Kayseri Hayvanat Bahçesi

Bu kuruluş 2013 yılı Ağustos ayında halka açılmıştır. Mazaka Land Eğlence Parkı, Buz pateni pisti ve spor tesisi ile birlikte yer alan "Harikalar diyarı" isimli bir kompleksin içerisinde bulunmaktadır. Kaplamış olduğu alan 180 dönüm olup Gırgalan Mahallesi, Kumarlı mevkisi, Anadolu Harikalar Diyarı, Kocasinan, Kayseri adresindedir. Hayvanat bahçesi 16.07.2013 tarihinde ruhsatlandırılmıştır. Kayseri Spor Etkinlikleri Turizm İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye aittir (Anonim 2016c). 173 türe ait 2000 hayvanın barındığı tespit edilmiştir. Ayrıca, Ankara Büyükşehir Belediyesi Hayvanat Bahçesinin kapatılmasından sonra Şakir ve Merve isimli zürafalar ile birlikte, 100 türe bağlı 700 bireyin, Kayseri Hayvanat Bahçesine nakledildiği kaydedilmektedir (Anonim 2016g). Kuruluşun amacı hayvan refahını sağlamak kaliteli hizmet vermek ve hayvan tür sayısını artırmaktır. Ayrıca, Çocuk hayvanat bahçesini de

bünyesinde barındırmaktadır. Burada görevlendirilecek personelin biyokimya ve mikrobiyoloji dalında eğitilmiş olması öngörülmektedir (Anonim 2016p). 2015 yılı Şubat ayının ilk dokuz günündeki ziyaretçi sayısı 12.643 kişi olduğu kaydedilmiştir. Bu rakam senelik olarak 400 bin ziyaretçiye eş değerdir. Giriş ücreti öğrenci için 1 TL ve yetişkin için 2.5 TL'dir.

Aqua Vega (Akvaryum)

Türkiye'nin birinci, Avrupa'nın ise üçüncü büyük tünel akvaryumu olduğu ifade edilmektedir (Anonim 2016r). 23.12.2012 tarihinde açılmıştır ve alanı 5000 m²'dir. MNM Avrasya Orman İşl. Otomotiv Hay. Tur. Enerji İşl. San. Tic. Ltd. Şti.'ne aittir ve 20.04.2012 tarihinde ruhsatlandırılmıştır (Anonim 2016c). Doğu Kent Bulvarı, Nata Vega Outlet, Mamak, Ankara adresinde yer almaktadır. Aqua Vega'da bulunan akvaryumların toplam hacmi 4.5 milyon litredir. En büyüğü 3.5 milyon litre olup tünel uzunluğu ise 98 metredir (Anonim 2016r). Deniz canlı türlerini barındıran ve 21 bölümden oluşan kompleks yapıda bir akvaryumdur. Kompleks içerisinde Deniz kabukluları müzesi ile Tuz mağarası bölümü de yer almaktadır. 170 balık türü ile 30 sürüngen türünden olmak üzere toplam 200 türe ait 12000 hayvan barındığı kaydedilmiştir (Anonim 2016s, Anonim 2016ş). Akvaryumun büyük tankında, özel eğitmenler eşliğinde, 14 yaş üzerindeki ve sağlık sorunu olmayan insanlara dalış eğitimi verilmektedir. Kompleks içerisinde yer alan Aqua cafe de ise özel günler kutlanabilmektedir. Yıllık ziyaretçi sayısı 500 bin olduğu ifade edilmiştir. Giriş ücreti öğrenci için 10 TL ve yetişkinler için 15 TL'dir.

İstanbul SEA LIFE Akvaryum (Turkuazoo Akvaryum)

Türkiye'de ilk kurulan en büyük akvaryumdur. Günümüzde ise tünel uzunluğu 83 m ile Türkiye'nin ikinci dev akvaryumu özelliğindedir. 5 milyon su hacmine sahiptir. İlk kuruluşu 22 Ekim 2009 tarihindedir ve 21.08.2013 tarihinde ruhsatlandırılmıştır. İstanbul Su Altı Dünyası Turizm Ticaret A.Ş.'ye aittir (Anonim 2016c). Kocatepe Mahallesi, Paşa Caddesi, no:3, 34045 Forum, İstanbul adresinde yer almaktadır. Adı, 22.12.2014 tarihinde değiştirilmiş, İstanbul SEA LIFE adını almıştır. Biri büyük olan toplam 47 akvaryumdan oluşmuştur.

Akvaryumda 15 bin hayvanın barındığı kaydedilmiştir (Anonim 2016t). Kuruluşunun amacı deniz canlılarını üretme, kurtarma ve doğal yaşam alanlarıyla birlikte korumaktır. Deniz kaplumbağalarını kurtarma, denizatlarını üretme, köpek balıklarını koruma ve deniz canlıları hakkında halkı eğitmek, kuruluşun diğer amacıdır (Anonim 2016u). İstanbul SEA LIFE Akvaryum, Dünya Hayvanat Bahçeleri ve Akvaryum Birliği (WAZA) üyesidir (Anonim 2015ü). Giriş ücreti 16 yaş, 65 yaş ve üzeri ile öğrenci için 28.5 TL ve yetişkinler için 39 TL'dir. 0-3 yaş arası çocuklar ise ücretsizdir.

Antalya Aquarium

Dünyanın en büyük tünel akvaryumu olduğu ifade edilmektedir. 131 metre uzunluğunda ve 3 metre genişliğindedir. Ana tank, 5 milyon litre hacme sahip olup dünyanın beşinci büyük akvaryum tankı olduğu ifade edilmektedir. Toplam 40 adet olan akvaryumlardaki su hacmi kapasitesi 7.5 milyon litredir (Anonim 2016v). 15 Ağustos 2012 tarihinde açılmıştır ve 02.04.2015 tarihinde ruhsatlandırılmıştır. Antalya Aquarium İşlt. İnş. San. Tic. Ltd. Şti.'ne aittir (Anonim 2016c). Dumlupınar Bulvarı, Arapsuyu Mahallesi, Konyaaltı, Antalya adresinde yer almaktadır. 30 dönümlük bir alana sahiptir. Akvaryum tünelinin birinci bölümünde resif yaşamı betimlenmiş olup su altı mağarasına aittir. İkinci bölümde, Batık şehir, Atlantis ve Akdeniz temaları sergilenmiştir. Üçüncü bölüm ise en uzun bölüm olup sol tarafında denizaltı batığı betimlenmektedir. Tünelin en sonunda ise 200 köpek balığı ve 90 vatozun yaşadığı bölüm bulunmaktadır. Akvaryumda 5.000 türe bağlı 40.000 balığın barındığı ifade edilmektedir (Anonim 2016y). Bu kuruluşta 120 personel görev yapmaktadır. Akvaryumun yanı sıra, Kar dünyası ve Tropik sürüngen merkezi (Fear Trophy) de bulunmaktadır. Antalya aquariumunda hayvan temini, değiş tokuş ile sağlanmaktadır. Özel günler için etkinlikler ile sergiler ve konserler düzenlenmektedir. Giriş ücreti 3-11 yaş arası için 25 TL ve yetişkinler için ise 30 TL'dir.

İstanbul Akvaryum

Açılışı 25 Haziran 2011 tarihinde gerçekleşmiştir. 100 dönümlük bir alana kurulmuştur. 680 m³ su kapasiteli olup 64 adet akvaryuma (tank) sahiptir. Florya Akvaryum olarak da bilinmektedir. Akvaryum, 16 coğrafik ve bir de yağmur ormanı teması sunmaktadır (Anonim 2016z). Yeşilköy, Halkalı Caddesi, No:93, Bakırköy, İstanbul adresinde yer almaktadır ve 30.12.2013 tarihinde ruhsatlandırılmıştır. İstanbul Akvaryum Turizm Tic. Ltd. Şti 'ne aittir (Anonim 2016c). Akvaryumda 1500 türe ait 15000 hayvanın barındığı kaydedilmiştir. Farklı türlerden 20 köpek balığı bulunmaktadır (Anonim 2016z). Kuruluşun faaliyetleri arasında, 5D sinema, Aynalı labirent, Pankart açma organizasyonu, Balık besleme saatleri, MG fotoğrafçılık, Köpek balıklarıyla dalış ve Fliyrider helikopter turu yer almaktadır (Anonim 2016A, Anonim 2016B). İstanbul akvaryum, Türkiye'deki iki WAZA üyesinden birisidir (Anonim 2016C). Giriş ücreti öğrenci, öğretmen, engelli, 65 yaş üstü ve gaziler için 25 TL ve yetişkinler için 35 TL'dir.

Ankara Büyükşehir Belediyesi Hayvanat Bahçesi (Atatürk Orman Çiftliği Hayvanat Bahçesi)

Günümüzde kapatılmıştır. Ancak ilk kurulan ve A tipi ruhsata sahip olan ünlü bir Hayvanat bahçesi olması bakımından bu çalışmada kaydedilmesi uygun görülmüştür. İlk olarak 1933 yılında, Atatürk Orman Çiftliği binasının arkasında kurt, tilki, çakal, ayı, domuz, süne ve kımıl gibi tarıma ve halka zarar veren hayvan türlerinin gösterilmesi amacıyla kurulmuştur. Halkın merakını üzerine çekmesinde dolayı Atatürk tarafın-

Şekil 1. A grubu Hayvanat Bahçeleri ve Akvaryumların ruhsat tarihine göre kuruluş sayıları.

dan, Tarım Bakanı Muhlis ERKMEN'e daha modern bir Hayvanat Bahçesinin kurulması için talimat verilmiştir. Necdet PENCE'nin çizmiş olduğu proje ile 29 Ekim 1940 yılında 32 hektarlık bir alanda halka açılmıştır (Anonim 2016D). Ancak, barınak sıkıntısı ve popülasyondaki birey sayısının artışı gerekçe gösterilerek 23 Ağustos 2013 tarihinde kapatılmıştır (Anonim 2016D). Kapatılmadan önce Ankara Büyükşehir Belediyesi'ne ait olduğu ve 20.06.2012 tarihinde A grubu ruhsata sahip olduğu belirlenmiştir (Anonim 2016c). Ankara Hayvanat Bahçesi'nin durumu hakkında 46 sene önce yapılmış iki bilimsel çalışma kaydedilmiştir (Kumerleove 1955, Kumerleove 1965). Gülhane Parkı Hayvanat Bahçesi'nin 14 Ağustos 2001 tarihinde kapatılmasından sonra barındırılan hayvanlardan 209 balık türü olmak üzere, toplam 233 türe bağlı 1162 hayvanın Ankara Hayvanat Bahçesine nakledildiği kaydedilmiştir (Anonim 2016E). Ayrıca, 2005 yılında 47 memeli, 62 kuş, 11 sürüngen ve 70 balık türüne ait toplam 2500 hayvanın bu kuruluş içerisinde barındırıldığı da ifade edilmiştir (Anonim 2016E). Kapatılmadan önce aslan, kaplan ve zürafa gibi türlerin satılacağı ve satış gerekçelerinin ve bilgilerinin bir komisyon tarafından belirlendiği kaydedilmiştir (Anonim 2016F). Bununla birlikte, bazı hayvanların da Kayseri Büyükşehir Belediyesi Hayvanat Bahçesine nakledildiği tespit edilmiştir. Toplam 100 türe bağlı, 700 hayvan, Kayseri, Gaziantep, Sincan ve Keçiören'de bulunan hayvanat bahçeleri ile Bursa Ovakorusu Ayı Barınağı'na taşınmıştır (Anonim 2016g). Açık olduğu son iki yılda girişlerin ücretsiz olduğu kaydedilmiştir. Kapatılan bu kuruluşun, Temapark denilen özel bir yerde tekrar tesis edileceği ifade edilmektedir (Anonim 2016G). A grubu hayvanat bahçelerinden son iki yıl içe-

Tablo 1. Bazı dünya ülkeleri ile Türkiye'deki Hayvanat Bahçeleri ve Akvaryumların, EAZA ve WAZA'ya üye sayıları.

Ülkeler	EAZA	WAZA
Almanya	47	35
Danimarka	10	5
İtalya	9	3
Macaristan	7	3
İsrail	3	5
Türkiye	3	2
B. Arap Emirlikleri	1	3
Yunanistan	1	-

risinde tesis edilen olmamıştır. Ruhsat tarihi itibarıyla, A grubu hayvanat bahçeleri ve akvaryumların en çok 2013 yılında tesis edildiği tespit edilmiştir (Şekil 1).

Tartışma

Türkiye zoolojik çeşitlilik yönünden Avrupa Kitası'yla karşılaştırılabilecek kadar zenginliğe sahip olan bir ülke konumundadır. Ancak, bu zenginliğin çoğu zaman farkındalığı ortaya konulamadığından dolayı koruma altındaki türlerin sayısı her geçen yıl artış göstermektedir. 2014 yılı itibarıyla, 2 tür böcekçil, 33 tür yarası, 19 tür kemirici, 12 tür etçil, 10 tür çift tırnaklı olmak üzere toplam 75 tür memeli hayvan koruma altında bulunmaktadır (Anonim 2013H). Bu rakam, Türkiye'nin sahip olduğu memeli türlerinin %45'ini oluşturduğu düşünülürse, durumun kaygı verici olduğu ifade edilebilir. Sayıları yeter derecede olmasa da alan ölçüleri bakımından kabul edilebilir bir değerde bulunan Türkiye'deki Hayvanat bahçelerinin türlerin korunmasında önemli bir görevi yerine getirebilecek konumda bulunduğu düşünülebilir. Türkiye'deki en eski hayvanat bahçeleri 1937-40 yılları arasında kurulmuştur. Rusya'da, 1864 (Moskova Hayvanat Bahçesi), ABD'de 1899 (Bronx Hayvanat Bahçesi) ve İngiltere'de 1913 (Edinburg Hayvanat Bahçesi) yılında kurulmuştur. Türkiye'de çağdaş statülerine kavuştukları kabul edilebilen, üç kuruluş olduğu ifade edilebilir. Bunlar İzmir Büyükşehir Belediyesi Doğal Yaşam Parkı, Boğaziçi Hayvanat Bahçesi ve Botanik Parkı ile Bursa Hayvanat Bahçesidir. Boğaziçi Hayvanat Bahçesi aynı zamanda ISIS ve IZE üyesi olması bakımından da önem taşımaktadır. Türkiye'de üçü EAZA'ya ve ikisi de WAZA'ya olmak üzere toplam beş kuruluş, uluslararası birliğe üyedir (Tablo 1) (Anonim 2016I, Anonim 2016J).

Öneriler

Hayvanat bahçelerinin bütün toplum katmanlarına ve özellikle de gönüllü kuruluşlara yayılmaları bunun için de etkin eylem planlarına sahip olmaları gerekmektedir. Bu yayılış, onların önündeki kuruluş engellerinin kaldırılmasında ve problemlerinin çözülmesinde önemlidir. Araştırma laboratuvarı niteliğinde bulunan ve kuruluş amaçlarından biri de araştırma ve eğitim olan bu kuruluşlardan, veteriner fakültelerinin azami derecede faydalanmaları önerilmektedir. Bunun yanı sıra, her hayvanat bahçesi, Türkiye'de nesli tehlike altında bulunan en az bir türle ilgili biyolojik, ekolojik ve etolojik araştırmalar yapmalıdır. Bu konuda, en yakın veteriner, zoolog ve zooteknist olan akademisyenlerle bilgi paylaşımını aktifleştirmelidirler. Doğu Anadolu ve Karadeniz Bölgesinde A grubu Hayvanat Bahçesi ve Akvaryumun tesisi için gerekli teşvikler sağlanabilir. Kafkaslar ve İran üzerinden geçiş yaparak Türkiye'ye giriş yapan yabancıl türlerin son durak yerinin Doğu Anadolu Bölgesinin olduğu göz önüne alınırsa, bu bölgede tesis edilecek olan hayvanat bahçelerinin ne kadar önemli olduğu anlaşılmış olmaktadır.

Kaynaklar

- Anonim 2007. Hayvanat Bahçelerinin Kuruluşu ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete, sayı: 26610.
- Anonim 2016a. <http://www.waza.org/en/site/home>, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016b. www.waza.org/about-waza/finances-and-funding, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016c. www.milliparklar.gov.tr/belge/r_hayvanat_b.doc, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016d. www.milliyet.com.tr/hayvanat-bahcesi-ziyaretci-akinina-ugradi-gaziantep-yerelhaber-317096/, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016e. www.haber7.com.tr/hayvanlar-alemi/haber/946094-en-buyuk-hayvanat-bahcesine-bayram-ilgisi, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016f. <http://www.haberler.com/turkiye-hayvanat-bahceleri-birligi-toplantisi-sona-3504677-haberi/>, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016g. www.hurriyet.com.tr/ankara/24665433.asp, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016ğ. www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/gaziantep-haberleri/hayvanat-bahcesi-3-milyon-ziyaretciyi-hedefliyo_45777/, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016h. www.cihan.com.tr/tr/gaziantep-hayvanat-bahcesi-uc-iso-belgesi-aldi-929431.htm, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016ı. www.izmirdogalyasamparki.org.tr/Pages/Content.aspx?id=15&mid=44, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016i. www.farukyalcinzoo.com/tr/kurumsal, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016j. www.aktifhaber.com/turkiye-hayvanat-bahceleri-birliginin-temeli-izmirde-atilacak-326518h.htm, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016k. www.zmo.org.tr/resimler/ekler/e2c080d5490760a_ek.pdf, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016l. www.bursahayvanatbahcesi.com/kurumsal, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016m. www.bursahayvanatbahcesi.com/491/, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016n. www.bursa.bel.tr/hayvanat-bahcesi-sb-md-/idari/74/, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016o. www.antalya.bel.tr/antalyazoo/, Erişim tarihi; 11.04.2016.
- Anonim 2016ö. www.ntv.com.tr/yasam/antalya-hayvanat-bahcesi-hayvan-satiyor_9p1B1J3ly0WSFLW89BdpTg, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016p. www.sporaskayseri.com/icerikler.asp?id=9, Erişim tarihi; 2015
- Anonim 2016r. www.aquavega.com.tr/hakkımızda.php, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016s. www.aquavega.com.tr, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016ş. www.aquavega.com.tr/nelervar.php, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016t. www.visitsealife.com/istanbul/, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016u. www.visitsealife.com/istanbul/ziyaretinizi-planlayin/egitim-misyonumuz, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016ü. www.dha.com.tr/turkuazoo-sualti-sirkisovu-izleyenleri-buyuledi_421075.html, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016v. www.antalyaaquarium.com/tr/kurumsal/sikca-sorulan-sorular, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016y. www.sehirmirsati.com/deals/antalya/07-antalya-akvaryum/29577444, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016z. www.istanbulakvaryum.com/tr/istanbul-akvaryum, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016A. www.istanbulakvaryum.com/tr/aktiviteler, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016B. www.istanbulakvaryum.com/tr/aktiviteler/flyride-helikopter, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016C. www.istanbulakvaryum.com/tr/isortaklarimiz, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016D. https://tr.wikipedia.org/wiki/Atatürk_Orman_Çiftliği_Hayvanat_Bahçesi, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016E. www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=156201, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016F. <http://onedio.com/haber/-zurafayi-satis-cikardi-131330>, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016G. www.ankara.bel.tr/ataturk-orman-ciftligi-hayvanat-bahcesi/, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2013H. 2013-2014 Av Dönemi Merkez Av Komisyon Kararı, Resmi Gazete, 26/05/2013, sayı:28658.
- Anonim 2016I. http://eaza.net/#map_home, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Anonim 2016İ. www.waza.org/fr/site/zoos-aquariums, Erişim tarihi; 11.04.2016
- Günergün F, 2006. Türkiye’de Hayvanat Bahçeleri Tarihine Giriş, I. Ulusal Veteriner Hekimliği Tarihi ve Mesleği Etik Sempozyumu Bildirileri, Prof. Dr. Ferruh Dinçer’in 70. yaş anısına, Editör Abdullah Özen, pp: 185-218.
- Kumerleove H, 1955, Ankara Hayvanat Bahçesi, Bioloji, 5, 88-108.
- Kumerleove H, 1965. Atatürk Orman Çiftliği Hayvanat Bahçesi, der Zoologische Garten in Ankara. Zool Garten H F, 31, 252-257.
- Kumerleove H, 1969, Türkiye Hayvanat Bahçeleri Hakkında. Türk Biol Derg, 19, 72-73.
- Özsüle Z, 2002. Hayvanat Bahçelerinin Evrimi ve Doğa Bilimleri Tarihindeki Rolü, 1. Ulusal Doğa Tarihi Kongresi, Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği Yayın no:1, pp: 88-108.